Učinci tečajne politike na gospodarstvo Hrvatske u razdoblju 1994. – 2005. godine – X put - Elementi za ocjenu stanja hrvatskog gospodarstva

Samo zatvorena ekonomija može imati svoj autonomni privredni sustav nezavisan od okružja (Acocella, 2005.). Njezin razvoj je ograničen nacionalnom štednjom, investicijama. Takva zemlja ne postoji. Nemogućnost proizvodnje svih potrebnih potrošnih i investicijskih dobara i usluga svaku zemlju usmjerava na trgovanje s okruženjem (Blanchard, 2005.). Podjela rada Adama Smitha jednako je značajna za nacionalnu ekonomiju kao što je značajna i za svjetsku ekonomiju. Komparativne prednosti Davida Ricarda i konkurentne prednosti predstavljaju šansu/ograničenje svake nacionalne ekonomije.

Domaće i svijetske cijene definiraju stanje u nacionalnoj ekonomiji i njezinu konkurentnost na svjetskom tržištu. Prema tome, dispariteti cijena čine nacionalnu ekonomiju više ili manje konkurentnom. Od kada je ekonomske politike (Robinson, 1981.) svaka zemlja nastoji poboljšati svoj položaj na međunarodnom tržištu. Liberalizam, prije, i neoliberalizam i globalizacija, danas, politika su razvijenih i uspješnih zemalja (Stiglitz, 2004.); protekcionizam/intervencionizam su odgovor manje razvijenih i manje uspješnih zemalja.

Jednom kada zemlja stupi u razmjenu roba, rada, kakpitala i znanja s inozemstvom njezini se nacionalni kriteriji zbog realnih međuzavisnosti a putem financijskih pokazatelja narušavaju (Zdunić, 2002.). Umjesto bruto domaćeg proizvoda valja razmatrati bruto raspoloživi proizvod što mjenja kategorije finalne potrošnje kao što su osobna i državna potrošnja, štednja i investicije. Sve se mijenja. Zemlje putem razmjene s inozemstvom povećavaju ili smanjuju raspoloživi bruto proizvod. Ukoliko se deficit troši u finalnoj potrošnji a ne u investicijama zemlja tu i takvu politiku, bez ozbiljnih posljedica za razvoj, može provoditi u kratkom roku.

Prema tome, kratkoročno je moguće voditi autonomnu politiku; no, već u srednjem roku to nikako nije moguće. Naime, kratkoročna politika može biti temeljena na financijskim kategorijama, međutim, dugoročna politika mora se temeljiti na realnoj ekonomiji Santini, 2006.).

U osnovi unaprijed definiran devizni tečaj umjetno određuje odnos nacionalnih i svijetskih cijena što nužno rezultira većoj ili manjoj izvoznoj orijentaciji od ravnotežne. Tako će deficit platne bilance predstavljati uvoz štednje a inozemni dug kumulativ tih deficita. Obrnuto, suficit platne bilance će pokazati koliko je izvezeno nacionalne štednje a potraživanja prema inozemstvu kumulativ izvezene štednje nacionalne ekonomije.

Prema tome, deficit i uvoz štednje pokazuju koliko je nacionalna ekonomija inferiorna – nekonkurentna – na svjetskom tržištu i koju subvenciju putem uvoza štednje nacionalna ekonomija prima da bi održala/ubrzala razvoj u dijelu u kojem se uvoz štednje koristi za nove investicije, odnosno održala/uvečalafinalnu potrošnju. Istovremeno je deficit i mjera stupnja aprecijacije tečaja nacionalne valute, s jedne strane, i, s druge strane, deficit platne bilance subvencionira monetarnu i fiskalnu sferu. Upravo zato ravnotežni tečaj nacionalne valute valja

promatrati imajući u vidu saldo platne bilance. Kod suficita stanje je obrnuto i suficit pokazuje superiornost odnosne zemlje. Prvi slućaj znači realnu aprecijaciju nacionalne valute, a drugi njezinu deprecijaciju.

Za svaku je zemlju pojava dvostrukog deficita tj. deficita platne bilance i deficita proračuna je najnepovoljniji slučaj. Naime, povezivanje ovih dvaju deficita pokazuje da država troši neprimjereno materijalnim mogućnostima zemlje. To je moguće razumjeti u kratkom roku, posebice u slučaju značajnih elementarnih ili ratnih šteta. Međutim,, politika dugoročnog deficita, ignorajući poslovni ciklus, nikako nije dopustiv. Dvostruki deficit je tim manje prihvatljiv ako nastaje temeljem tekukće a ne investicijske potrošnje (Santini, 2005.).

Prema tome kada govorimo o deficitu platne bilance, inozemnom dugu govorimo o uvozu štednje u određenom razdoblju i ograničenjima koje ima odnosna nacionalna ekonomija. Koncentracija i centralizacija kapitala, te Marxova izreka: “Akumulirajte, akumulirajte u tome je sav Mojsije i proroci.” sintetički su izraz washingtonskog sporazuma. Razvijeni imaju problem viška štednje, a nerazvijeni problem njezinog manjka.

Hrvatska je sasvim nepotrebno i krajnje štetno prihvatila kao cilj fiksni tečaj kune u odnosu na marku/euro kao dugoročno rješenje. Ovo naprosto iz razloga jer je bilo potpuno jasno da je odnos rasta produktivnosti u Hrvatskoj i onoga u Njemačkoj odnosno Evropskoj uniji (koja je i naš glavni inozemni partner što znači da najveći dio robnog deficita imamo upravo prema Evropskoj uviji) kratkoročno neusporediv, a dugoročno nepovoljan. Kako je tečaj sintetički izraz - relativna cijena – ukupnih odnosa s inozemstvom tako je valjalo Antiinflacijski program iz listopada 1993. godine (prva faza) pretočiti u Stabilizacijsk program (druga faza) i potom Stabilizacijski program pretočiti u Razvojni program (treća faza). Otuda moje inzistiranje (Santini, 1995.), kao i drugih ekonoomista, za definiranjem Koncepcije i strategije razvoja. Naime samo koncepcija i strategija razvoja omogućuju jasne taktike i operativnu nacionalnu ekonomsku politiku.

Kako je izostao razvojni dio ekonomske politike (1994./1995.) i kako je bilo jasno da napuštanje sidra znači i oživljavanje inflacije sa nesagledivim učincima vlast je nastavila politiku sidra i, neutemeljeno, očekivala da će inozemne investicije dinamizirati nacionalni razvoj (Družić, 2005.). Ovo se nije dogodilo. Turizam nam je pomogao, temeljem komparativnih prednosti, dinamizirajući izvoz usluga tako da je deficit platne bilance neuporedivo manji nego što bi to inače bio. Iz naprijed navedenih podataka je vidljivo u kojoj je mjeri turizam popravljao i popravlja “krvnu sliku” platne bilance.

Da li moguće nastaviti ovu i ovakvu politiku. Moguće je dok se ne iscrpe mogućnosti koje nam donose komparativne prednosti, s jedne strane, i, s druge strane, dok u svijetu bude zainteresiranih za naša materijalna i prirodna bogatstva. Vremenski horizont je teško odrediti jer nije sagledivo, postoje negativna iskustva, jer se nacionalna bogatstva rasprodaju kao nešto što nam se događa a ne kao svjesna politika vlasti radi ostvarenja većeg blagostanja. Slučaj Plive i slučaj Ine pokazuju kako rasrodaja može bitno smanjiti cijenu nekog entiteta i, u razvojnom smislu, nanijeti velike štete.

Nastavlja se !